

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården

Riksomfattande tillsynsprogram för hälsoskyddet för åren 2020–2024

Dnr V/22232/2019
Datum 9.9.2019
ISSN-L 2242-2595
ISSN 2242-2595 (Webbpublikation)
ISBN 978-952-5978-72-8

Helsingfors 2019

PRESENTATIONSBLAD

Publikationens namn

Riksomfattande tillsynsprogram för hälsoskyddet för åren 2020–2024

Utgivare

Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira)

Utgivningsdatum

9.9.2019

Dnr

Dnr V/22232/2019

Sammanfattning

Valvira har berett ett riksomfattande tillsynsprogram för hälsoskyddet för åren 2020–2024. Genom tillsynsprogrammet styrs den kommunala tillsynen över hälsoskyddet. Målet för programmet är att åstadkomma en samordnad tillsynspraxis i hela landet samt trygga, att medborgarna har en hälsosam livsmiljö.

Nyckelord (ämnesord):

tillsynsprogram, tillsynsplan, hälsoskydd, planenlig tillsyn

ISSN-L

2242-2595

ISSN

2242-2595 (webbpublikation)

ISBN

978-952-5978-72-8

Innehåll

1	Allmänt	5
2	Verksamhetsmiljö	6
2.1	Praxis för radonövervakning	6
2.2	Ändringar i Valviras föreskrifter	7
3	Tillsynsplanens innehåll	8
3.1	Inspektion	8
3.2	Riskbedömning och kontrollfrekvens	9
3.3	Provtagning och analys	11
3.4	Utvärdering och rapportering av tillsynsplanen	12
3.5	Övriga aspekter som beaktas i planen	12
4	Tyngdpunktsområden för hälsoskyddet	14
5	Utvärdering av tillsynsprogramperioden	19
	Bilaga 1. Objekttyper inom den planerliga tillsynen, deras riskklass och kontrollfrekvens.	20

1 Allmänt

För styrningen och samordningen av den tillsyn som regleras i hälsoskyddslagen ska Valvira utarbeta **ett riksomfattande tillsynsprogram för hälsoskyddet (tillsynsprogram)**. Tillsynsprogrammet ska beakta de gemensamma mål för miljö- och hälsoskyddet som ställts i det riksomfattande tillsynsprogrammet för miljö- och hälsoskyddet.

Det riksomfattande tillsynsprogrammet för hälsoskyddet och den styrning av utarbetandet av lokala tillsynsplaner som bedrivs på basis av programmet grundar sig på hälsoskyddslagen (763/1994, 4 a §) och på det gemensamma riksomfattande tillsynsprogrammet för miljö- och hälsoskyddet samt de överenskomna principerna i det gemensamma programmet. Regionförvaltningsverken övervakar, styr och utvärderar hälsoskyddet inom sina områden.

Föreliggande tillsynsprogram gäller den planenliga tillsynen under programperioden 2020–2024 som avses i hälsoskyddslagen och som den lokala myndigheten verkställer genom sin tillsynsplan. Det bör observeras att hälsoskyddet utöver den regelbundna tillsynen också innefattar ett stort antal andra tillsynsuppgifter. Dessa behandlas bland annat i tillsynsprogrammets [kapitel 3.5](#).

Målet för det riksomfattande tillsynsprogrammet för hälsoskyddet är att införa enhetlig praxis för tillsynen i hela landet och säkerställa att verksamhetsutövarna är i en jämlik ställning när det gäller tillsynsfrekvens och tillsynskvalitet samt att genom utvalda insatsområden inrikta de begränsade tillsynsresurserna effektivt och systematiskt så att de främjar en hälsosam livsmiljö. Tillsynsprogrammet ska enligt hälsoskyddslagen ses över vid behov. Till exempel ändringar i lagstiftningen eller på tillsynens arbetsfält kan orsaka ändringsbehov.

2 Verksamhetsmiljö

Syftet med hälsoskyddslagen är att skydda individens hälsa bl.a. genom att beakta hälsoskyddet vid planeringen av olika samhällsfunktioner. Hälsoskyddet innefattar förebyggande av olägenheter för hälsan och avhjälpande eller minskande av konstaterade olägenheter. Olägenheter för hälsan kan uppstå till exempel av hushållsvatten eller vattnet vid badstränder, bristande hygien samt till följd av inomhusluften i bostäder, skolor och offentliga lokaler.

2.1 Praxis för radonövervakning

Enligt strålsäkerhetslagen (StrSL 859/2018) ska den kommunala hälsoskyddsmyndigheten övervaka att de referensvärdena för radonhalten i hushållsvatten samt radonhalten i bostäder och andra vistelseutrymmen iakttas. I samband med ändringen av strålsäkerhetslagen (SHMf 1044/2018) fastställdes som referensvärde för radonhalten i inomhusluften i bostäder och andra vistelseutrymmen 300 Bq/m³. På motsvarande sätt är referensvärdet för radonhalten i inomhusluften vid planering och uppförande av nya byggnader 200 Bq/m³.

Strålsäkerhetslagen (156 §) innehåller en skyldighet att utreda radonhalten i andra vistelseutrymmen. I andra vistelseutrymmen är antalet personer vanligen större i relation till utrymmets storlek än i bostäder, och i dem vistas även andra personer än anställda. Särskilt viktigt är det att begränsa exponeringen i fråga om barn, eftersom stråldosen samlas i organismen under hela livstiden. Andra vistelseutrymmen som avses i hälsoskyddslagen och som hör till den planerliga tillsynen är bl.a. skolor, daghem, motionslokaler, badinrättningar, simhallar, inkvarteringslokaler, skönhetssalonger, serviceboende med heldygnsomsorg samt förläggningar. Verksamhetsutövare som driver sådana ska i samband med en inspektion lämna en utredning om radonhalten i inomhusluften.

Om koncentrationen av radon i hushållsvatten (SHMf 1352/2015) är 300–1000 Bq/l ska den kommunala hälsoskyddsmyndigheten överväga behovet av korrigerande åtgärder på basis av en riskbedömning. Om kvalitetskravet på 1000 Bq/l för radioaktivitet inte uppfylls ska den kommunala hälsoskyddsmyndigheten utan dröjsmål underrätta Strålsäkerhetscentralen (STUK) om avvikelserna. STUK utfärdar då behövliga föreskrifter om begränsning av exponeringen för strålning (StrSL 154 §, 177 §, SHMf 1044/2018, 25 §). Vid kontroll av små anläggningar som levererar hushållsvatten (SHMf 401/2001) ska det beaktas, att den maximala koncentrationen av radon är en kvalitetsrekommendation. Härvid ansvarar den kommunala hälsoskyddsmyndigheten för tillsynen. Hälsoskyddsmyndigheten kan vid behov vara i kontakt med STUK som hjälper bl.a. i att bedöma risken.

2.2 Ändringar i Valvira föreskrifter

Försvarmakten, SHM och Valvira har i samarbete dragit den riktlinjen att garnisonernas inkvarteringslokaler omfattas av den planmässiga tillsynen enligt hälsoskyddslagen och är anmälningspliktiga med stöd av 13 § 1 mom. 6 punkten. Om en anmälan inte tidigare har gjorts om inkvarteringslokaler som tillhör garnisoner bör en sådan anmälan göras. Konditionssalar, bastur och motsvarande angränsande lokaler i samband med försvarmaktens kaserner behandlas i fråga om tillsyn på samma sätt som angränsande lokaler i andra tillsynsobjekt.

Valvira anvisningar från de senaste åren:

- Anvisning för tillämpning av anmälningsförfarandet enligt 13 § i hälsoskyddslagen, offentliga inkvarteringslokaler, [Valvira anvisning 7/2017](#).
- Anvisning för tillsyn över förhållandena i daghem och skolor samt förebyggande och utredning av sanitär olägenhet, [Valvira anvisning 12/2018](#).
- Anvisning för tillämpning av hushållsvattenförordningen, [Valvira anvisning 16/2018](#).
Till anvisningen har bifogats hushållsvattenförordningen, dricksvattendirektivet och mallen för programmet för kontrollundersökningar, som reviderades år 2019.
- Metoder som ska användas vid undersökningar enligt hälsoskyddslagen, [Valvira anvisning 22/2018](#).
- WHO:s handbok för inspektion på fartyg och utfärdande av sanitetsintyg, Nationell anvisning för tillämpning i Finland, [Valvira anvisning 24/2018](#).
- Anvisning om tillämpning av anmälningsförfarandet enligt 13 § i hälsoskyddslagen, verksamhetsenheterna inom socialvård och småbarnspedagogik, [Valvira anvisning 1/2019](#).
- Utredning av badvattenburen epidemi, [Valvira anvisning 4/2019](#).

Information om aktuella ärenden och tolkningar finns på [miljö-
hälsovårdens extranät](#). Extranätets funktion som informationskälla kommer att förbättras i fortsättningen.

3 Tillsynsplanens innehåll

Uppgörandet av den kommunala tillsynsplanen för hälsoskyddet styrs av hälsoskyddslagen och det riksomfattande tillsynsprogrammet för hälsoskyddet.

HsL 6 §, 2–3 mom.

Kommunen ska för den regelbundna tillsynen utarbeta och godkänna en tillsynsplan för hälsoskyddet (kommunal tillsynsplan). Tillsynen ska vara av hög kvalitet, vara riskbaserad och förebygga sanitära olägenheter.

Den kommunala tillsynsplanen ska beakta det tillsynsprogram som avses i 4 a § i enlighet med de lokala behoven. Tillsynsplanen ska ses över vid behov.

Omständigheter som ska beskrivas i tillsynsplanen är regelbundna inspektioner, riskbedömning, provtagning och en utvärdering av tillsynsplanen. I tillsynsplanerna är det viktigt att även behandla den övriga tillsynen och övriga hälsoskyddsuppgifter. Viktiga och tidskrävande uppgifter är till exempel tillsynen över förhållandena i bostäder och andra vistelseutrymmen samt utredningar av misstänkta sanitära olägenheterna. Andra inslag i planen är bland annat olika regelbundna myndighetsutlåtanden och uppgifter som främjar miljöhälsa och som utgör tyngdpunktsområden i tillsynsprogrammet samt punkter som nämns i [kapitel 3.5](#).

Tillsynsplanen för hälsoskyddet kan också i en bredare bemärkelse betjäna det kommunala tillsynsarbetet för att främja en hälsosam livsmiljö. Kommuninvånarna bör ha tillgång till information om livsmiljöns skick och de förändringar som pågår i livsmiljön samt deras konsekvenser för hälsan. På motsvarande sätt bör även kommunerna ha tillgång till information för att de i tillräcklig grad ska kunna beakta hälsosynpunkterna i allt beslutsfattande som gäller livsmiljön.

3.1 Inspektion

Regelbunden tillsyn är en process, där inspektionen utgör en av de viktigaste tillsynsåtgärderna. I tillsynsplanen inskrivs målet för och innehållet i inspektioner som hör till den regelbundna tillsynen, minst indelade enligt typ av objekt. I presentationerna av inspektionernas innehåll antecknas vilken lag inspektionen grundar sig på och vilka helheter som inspekteras (framställs indelat enligt typ av objekt eller per objekt). Detta är viktigt, eftersom objektet kan omfattas av tillsyn enligt flera olika miljö- och hälsoskyddslagar. Granskning av handlingar utgör en del av tillsynsprocessen. Närmare anvisningar om granskning av handlingar och avgifter som tas ut för granskningen kan ges i myndighetsanvisningarna och i styrningen av tillsynen, såsom exempelvis ges i del I av tillämpningsanvisningen för hushållsvattenförordningen.

Målet för en inspektion enligt hälsoskyddslagen är att utreda om verksamheten medför sanitär olägenhet eller om det i inspektionsobjektet förekommer sådana faktorer eller förhållanden som kan ge upphov till sanitär olägenhet. Om brister i verksamheten eller förhållandena observeras under inspektionen ger hälsoskyddsmyndigheten nödvändiga anvisningar samt uppmaningar eller bestämmelser om åtgärder som ska vidtas.

Många objekt inom hälsoskyddstillsynen (t.ex. skolor) övervakas också av andra myndigheter. För att koncentrera och effektivera tillsynsverksamheten är det ändamålsenligt att genomföra gemensamma inspektioner, varvid objektet på ett heltäckande sätt inspekteras samtidigt enligt olika lagstadgade krav. Vid sidan av gemensamma inspektioner är det också viktigt att myndigheterna utbyter information med varandra.

En inspektionsberättelse ska alltid utarbetas om inspektionen, och den ska uppfylla de krav som ställs för en inspektionsberättelse och bland annat beakta andra sektorvisa anvisningar. Valvira har i samarbete med tillsynsenheterna utarbetat VATI-mallblanketter för inspektioner för den planenliga tillsynen enligt hälsoskyddslagen. Blanketterna är föremål för fortsatt revidering. Blanketter och anvisningar finns på [miljöhälsovårdens extranät](#) och kan ifyllas i VATI-informationssystemet. Utifrån en riskbedömning väljer inspektören de ärendehelheter på blanketten som ska inspekteras. Användningen av inspektionsblanketter bidrar bland annat till en enhetlig tillsynspraxis.

3.2 Riskbedömning och kontrollfrekvens

De tillsynsobjekt som avses i hälsoskyddslagen ska inspekteras tillräckligt ofta och på ett sådant sätt att de faktorer som eventuellt orsakar sanitär olägenhet upptäcks under inspektionen. Det bör beaktas, att den planenliga regelbundna tillsynen som baserar sig på riskbedömning inte kan ersättas eller upphöra för den tid då misstänkt sanitär olägenhet behandlas, eftersom behandlingen i vissa typer av objekt (såsom läroanstalter) kan vara tidskrävande och orsaka en kedjereaktion. Däremot ska riskbedömningen i fråga om ett tillsynsobjekt som är föremål för misstänkt sanitär olägenhet omvärderas och kontrollfrekvensen eventuellt ökas.

Funktioner som avses i 13 § i hälsoskyddslagen är anmälningspliktiga och omfattas i regel av den planenliga tillsynen. Hälsoskyddsmyndigheterna har dock alltid en möjlighet att utifrån riskbedömningen begära en anmälan om en sådan verksamhet och inkludera objektet i den planenliga tillsynen.

Närmare bestämmelser om innehållet i anmälan ges i 4 § i hälsoskyddsförordningen (1280/1994). Myndigheten bedömer verksamhetens karaktär och omfattning samt bedömer huruvida verksamheten omfattas av den planenliga tillsynen. Samtidigt bedöms kontrollfrekvensen inom den planenliga tillsynen utifrån en riskbedömning, och även det eventuella behovet att företa en inspektion i samband med behandlingen av anmälan. En sådan situation kan uppstå till exempel när det föreligger ett behov hos tillsynsmyndigheten att på basis av anmälningen bedöma eventuella hälsorisker och utfärda bestämmelser redan innan verksamheten inleds.

Hälsoskyddsmyndigheten lämnar ett intyg till den som gjort en anmälan om att anmälan har mottagits och registrerar uppgifterna om tillsynsobjektet i

informationssystemet. I samband med att intyg lämnas kan styrning och rådgivning ges till verksamhetsutövaren. Den kalkylerade kontrollfrekvensen inom ramen för objektets regelbundna tillsyn kan meddelas verksamhetsutövaren i samband med att intyg utfärdas, och samtidigt kan information ges om den tilltänkta tidpunkten för den första regelbundna inspektionen.

Objekten för planenlig tillsyn enligt hälsoskyddslagen indelas i tre riskklasser, utifrån vilka den preliminära kontrollfrekvensen fastställs i tillsynsprogrammet (bilaga 1). Denna kontrollfrekvens utgör grunden, när tillsynsprogrammet utarbetas, ifall en objektspecifik riskbedömning inte ännu har gjorts för objektet. Kontrollfrekvensen enligt tillsynsprogrammet ersätter inte den riskbedömning som görs av tillsynsenheterna. Tillsynsenheterna ska däremot bedöma riskerna inom sitt område separat för varje objekt.

Utifrån en objektspecifik riskbedömning kan den planenliga kontrollfrekvensen vid behov ökas eller minskas. Riskbedömningen baserar sig för sanitära olägenheter som verksamheten och lokalerna eventuellt kan medföra samt på verksamhetens tillsynshistoria och hur egenkontrollen fungerar. Verksamhetsutövaren bör informeras om grunden för kontrollfrekvensen och på vilket sätt den kan påverkas av verksamhetsutövaren. Riskbedömningen är en kontinuerlig process, vilket innebär att den objektspecifika risken kan bedömas på nytt under följande regelbundna inspektion, om det inte av någon anledning har behövt göras redan tidigare. Minimifrekvensen för inspektioner inom ramen för den regelbundna tillsynen är 0,2, dvs. en inspektion med fem års mellanrum.

Tillsynsplanen bör innehålla en beskrivning av den riskbedömningsprocess som tillämpas i enheten samt hur den framskrider från behandling av anmälan till tillsyn av objektet. Anvisningar om bedömning av tillsynsbehovet enligt hälsoskyddslagen finns på Valviras webbplats och miljöhälsovårdens extranät.

Viktiga faktorer med tanke på riskbedömningen är bl.a.:

- Antalet människor som exponeras och särskilda grupper (barn, unga, äldre, rörelsehindrade, sjuka)
- Fastställande av exponeringsfaktor (sjukdomsalstrare, toxicitet)
- Exponeringens varaktighet och/eller frekvens (kontinuerlig eller tillfällig vistelse)
- Resultat av tidigare tillsyn (har korrigerande åtgärder vidtagits)
- Är verksamheten förenlig med anmälan eller beslut om godkännande
- Verksamhetsutövarens egenkontroll och sakkunskap samt resurser
- Information och beredskap för störningssituationer
- Andra faktorer som möjligen orsakar sanitär olägenhet

3.3 Provtagning och analys

Övervakningen av hushållsvattnets kvalitet samt kvaliteten på bad- och bassängvatten utgör en del av den planliga tillsyn av objektet, och tillsynsplanen ska innehålla en bedömning av de myndighetsprover som tas. Av planen ska det framgå minimiantalet av prov som förutsätts i lagstiftningen.

Provtagningen i samband med myndighetstillsynen kan utföras också av någon annan än hälsoskyddsmyndigheten. I ett sådant fall ska man säkerställa kompetensen hos den som tar prover av hushålls- eller badvatten. Provtagaren ska känna till de allmänna principerna som gäller för provtagning av vatten. Kompetensen för provtagning av hushållsvatten samt bad- och bassängvatten kan påvisas till exempel genom systemet för [certifiering av miljöprovtagare](#). Hälsoskyddsmyndigheten kan säkerställa kompetensen också på något annat sätt som anses vara ändamålsenligt. Grunderna ska inskrivas i tillsynsplanen.

I tillsynsplanen ska det anges i vilka av [Livsmedelsverket godkända laboratorier](#) de proverna som tagits för myndighetstillsynen ska analyseras. Analysmetoderna ska vara förenliga med lagstiftningen. Hälsoskyddslagen och de författningar som utfärdats med stöd av den innehåller relativt detaljerade bestämmelser om provtagning och undersökningar. Man bör också komma ihåg, att när hälsoskyddsmyndigheten utreder sanitära olägenheter i inomhusmiljön, t.ex. i bostäder eller skolor, ska analyserna av de parametrar som nämns i förordningen om boendehälsa (SHMf 545/2015) utföras i laboratorier som godkänts av Livsmedelsverket och med godkända metoder.

Livsmedelsverket övervakar verksamheten vid de laboratorier som verket har godkänt. Tillsynsenheten bör komma överens med laboratoriet om elektronisk överföring av analysdata samt om verksamheten i störningssituationer och utanför tjänstetid. I samband med vattenburna epidemier kan även andra laboratorier användas än de som godkänts av Livsmedelsverket, t.ex. vid undersökning av patogener. I tillsynsplanen för hushålls-, bad- och bassängvatten bör det anges hur tillgången till provtagning, provanalys och laboratorietjänster har ordnats utanför tjänstetid och i samband med störningssituationer samt på vilket sätt och till vem laboratoriet meddelar undersökningsresultaten. Störningssituationer kan kräva snabba åtgärder, och informationen om vattenanalyser ska därför ske utan dröjsmål. I situationer där vattnet är förorenat kan också andra variabler analyseras av vattnet än de som ingår i tillsynsprogrammet. Dessa variabler kan analyseras på ett sådant laboratorium som inte har tillgång till elektronisk överföring av analysresultat.

Bestämmelser om regelbundna kontrollundersökningar av **hushållsvattnets** kvalitet samt minimiundersökningsfrekvenser finns i följande författningar:

- SHM:s förordning (1352/2015) om kvalitetskrav på och kontrollundersökning av hushållsvatten
- SHM:s förordning (401/2001) om kvalitetskrav på och kontrollundersökning av hushållsvatten i små enheter.

Bestämmelser om kvalitetskraven på **vattnet vid badstränder och bassängvatten** samt provtagning finns i följande författningar:

- SHM:s förordning (315/2002) om kvalitetskrav på och kontrollundersökningar av bassängvatten i simhallar och badanläggningar
- SHM:s förordning (354/2008) om kvalitetskraven och övervakningen i fråga om vattnet vid små allmänna badstränder
- SHM:s förordning (177/2008) om kvalitetskraven och övervakningen i fråga om vattnet vid allmänna badstränder tillämpas på övervakningen av badstränder som rapporteras till EU.

Övriga författningar:

- SHM:s förordning (545/2015) om sanitära förhållanden i bostäder och andra vistelseutrymmen samt om kompetenskrav för utomstående sakkunniga
- Statsrådets förordning (152/2015) om laboratorier som utför undersökningar enligt livsmedelslagen, foderlagen och hälsoskyddslagen
- Statsrådets förordning (1365/2011) om utredning av livsmedels- och vattenburna epidemier

3.4 Utvärdering och rapportering av tillsynsplanen

Utvärderingen och rapporteringen av tillsynsplanen behandlas i avsnitt 2.9 i det gemensamma riksomfattande tillsynsprogrammet för miljö- och hälsoskyddet. Inom hälsoskyddet täcker utvärderingen av den regelbundna inspektions- och provtagningsverksamheten en del av hälsoskyddets uppgifter. När tillsynsplanen för hälsoskyddet utvärderas är det därför skäl att utöver den regelbundna tillsynen behandla omfattningen, effekten och realiseringen av den övriga tillsynen. Även det kvalitativa utfallet av tillsynsplanens insatsområden bör utvärderas och rapporteras.

Tillsynsplanen för hälsoskyddet ska ses över vid behov (HsL 6 §, 3 mom.). Syftet är att se till att den kommunala tillsynsplanen är uppdaterad och att den beaktar eventuella ändringar som gjorts i lagstiftningen eller tillsynsaktiviteterna eller som inträffat på tillsynsfältet. I praktiken förutsätter granskningen av tillsynsplanen således också att utfallet av den tidigare tillsynsplanen helt eller delvis utvärderas. Med tanke på att tillsynsfältet kontinuerligt förändras rekommenderas det, att tillsynsplanen ska ses över vid bestämda, i tillsynsplanen separat angivna tidpunkter. När det gäller granskningen av tillsynsplanen bör det noteras, att datumen i VYHA-informationssystemet sätter gränser för de tider då kommunerna kan rapportera utfallet av tillsynsplanerna till regionförvaltningsverken. I regel utvärderar regionförvaltningsverken de kommunala tillsynsplanerna och utfallet av dem i samband med sina utvärderings- och styrningsbesök.

3.5 Övriga aspekter som beaktas i planen

Lagstiftningen innehåller också många andra uppgifter för myndigheterna inom hälsoskyddet. Tillräckliga personalresurser och tillräckligt med arbetstid ska anvisas också för dessa uppgifter utöver den regelbundna tillsynen. Sådana är:

- behandling av anmälningar och ansökningar
- utarbetande av planer för störningssituationer och samordning bl.a. med de kommunala beredskapsplanerna samt övningar av störningssituationer
- epidemiutredningar
- ärenden som gäller boendehälsa
- kundkontakter samt utredningar och tillsynsåtgärder i anslutning till dem
- samarbete med intressentgrupper och utlåtanden till andra myndigheter
- arbetet som sakkunnig, rådgivare och handledare i hälsoskyddsfrågor (bl.a. kurser och informationsstyrning som riktas till verksamhetsutövare)
- [internationella fartygsinspektioner](#) (handlingsregler för avvärijande av hot mot hälsan)
- utvecklande av verksamheten

Hälsoskyddet övervakas utgående från kontakter också i andra objekt än anmälningspliktiga verksamhetsutövare. Kontakter från kunder samt misstänkta tillsynsbehov och misstänkta sanitära olägenheter ska prioriteras i förhållande till den planerliga tillsynen, eftersom kontakt vanligen tas på grund av en eventuell sanitär olägenhet.

4 Tyngdpunktsområden för hälsoskyddet

Temat för det gemensamma riksomfattande tillsynsprogrammet för miljö- och hälsoskyddet är enhetlig tillsyn och enhetligt samarbete. Temat stöds av tillsynsprogrammet för hälsoskyddet, där tyngdpunktsområdena är stöd för egenkontrollen och främjande av en hälsosam livsmiljö.

Hälsoskyddslagen innehåller en allmän princip, enligt vilken den som utövar verksamhet ska planera och genomföra sin verksamhet så att uppkomsten av sanitära olägenheter förhindras. Individens och grupperns särskilda känslighet och därav orsakade krav ska i mån av möjlighet beaktas i verksamheten.

Tabell 1. Tyngdpunktsområden i det riksomfattande tillsynsprogrammet för hälsoskyddet under programperioden 2020–2024.

Tyngdpunktsområden för hälsoskyddet (2020–2024)
<p>Stöd för egenkontrollen</p> <p>Exempel på praktiskt arbete inom tyngdpunktsområdet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stöd för verksamhetsutövare i att identifiera risker som kan orsaka sanitär olägenhet samt framhållandet av verksamhetsutövarens egenkontroll i riskbedömningen inom ramen för den regelbundna tillsynen • Stöd för egenkontrollen under ett inspektionsbesök eller t.ex. med hjälp av en kortfattad enkät som skickas till verksamhetsutövarna och vars resultat kan utnyttjas t.ex. i riskbedömningen, rådgivningen och styrningen • Bedömning och hantering av risker som påverkar hushållsvattnets kvalitet tillsammans med den anläggning som levererar hushållsvatten samt en uppdatering av programmet för kontrollundersökningar
<p>Främjande av en hälsosam livsmiljö och samarbete</p> <p>Exempel på praktiskt arbete inom tyngdpunktsområdet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Myndighetssamarbetet för främjande av en sund livsmiljö görs till en viktig del av kommunernas strategiarbete • Identifiering och förebyggande av sanitära olägenheter i samarbete mellan myndigheter • Beredskap för störningssituationer och samordning av planer samt beredskapsövningar

Stöd för egenkontrollen

Verksamhetsutövarnas egenkontroll är inskriven i hälsoskyddslagen (HsL 2 §). Den som utövar verksamhet ska identifiera de risker i verksamheten som kan orsaka sanitär olägenhet och försöka förebygga och minska dessa

risker. Egenkontrollen och dess funktion har där en betydande roll. Egenkontroll innebär att verksamhetsutövaren själv systematiskt och kontinuerligt följer upp och utvärderar sin egen verksamhet. Egenkontrollen gäller samtliga aktörer.

I samband med en inspektion kan hälsoskyddsmyndigheten be verksamhetsutövaren klargöra på vilket sätt man identifierat de risker som påverkar verksamheten, hur allvarliga de bedömts vara och vilka riskhanteringsmetoder som tagits i bruk. Verksamhetsutövaren kan behöva stöd i att känna igen risker som kan orsaka sanitär olägenhet. Identifiering av risker samt uppföljning av riskerna har en förebyggande effekt på uppkomsten av sanitära olägenheter.

Grunden för säkerställande av vattnets kvalitet är verksamhetsutövarens egenkontroll (HsL 20 §). Water Safety Plan (WSP) är ett verktyg som rekommenderas som hjälpmedel för uppföljning av verksamhetsmiljön, riskbedömningen och planeringen av den övriga egenkontrollen. Genom myndighetstillsyn säkerställs att hushållsvattnets kvalitet uppfyller kraven i hushållsvattenförordningen.

Främjande av en hälsosam livsmiljö samt samarbete

Kommunen ska inom sitt område främja och övervaka hälsoskyddet så att en hälsosam livsmiljö kan tryggas för invånarna. Kommunen ska informera om hälsoskyddet samt ordna handledning och rådgivning om hälsoskydd (HsL 6 §). Syftet är att både invånarna i kommunen och de kommunala myndigheterna ska ha tillgång till tillräcklig information om livsmiljöns skick och förändringarna i den samt livsmiljöns effekter på hälsan. Myndigheterna ska i samarbete utvärdera de lokala miljöriskerna för hälsan och fastställa mål för en minskning av dem. I samarbete bör man komma överens om åtgärder för att främja en sund livsmiljö samt för prioritering och uppföljning, och dessa ska införlivas i kommunernas strategi och det kommunala välfärdsarbetet.

Att identifiera hälsorisker och förebygga dem förutsätter en kontinuerlig dialog mellan olika aktörer. Det bästa slutresultatet nås genom regelbundet samarbete (t.ex. deltagande i kommunernas strategiarbete, planering av markanvändning, regelbundna sammanträden av arbetsgruppen för utredning av epidemier, samordning av planen för störningssituationer och beredskapsplanen samt övningar).

Kommunförbundet har utarbetat en handbok "[Ympäristöterveys ja yhdyskunnat](#)" (sammanfattning på svenska "[Kloka beslutsfattare friskare kommuninvånare](#)") att användas vid planering av markanvändning, byggnadstillsyn, miljöskydd samt av myndigheter och beslutsfattare inom miljö- och hälsoskyddet. Handboken fokuserar framför allt på hur områdesanvändningen och miljöhälsan beaktas i beslutsfattandet. Projekt och planer kan bäst påverkas när hälsoskyddsmyndigheten i ett tidigt skede medverkar i förhandlingarna genom att ta upp aspekter och observationer ur hälsoskyddets synvinkel redan före den egentliga remissbehandlingen (t.ex. bedömningen av miljökonsekvenser (YVA), planering av områdesanvändning, byggnadstillstånd).

Tabell 2 anger olika begrepp, sätt och sammansättningar för samarbete som kan bedrivas av miljömyndigheten.

Tabell 2. Exempel på samarbetsätt.

Förebyggande hälsoskydd	
Tillstånd, anmälningar, planer, utlå- tanden, förhandlingar, information, styrning och rådgivning	<ul style="list-style-type: none"> • byggnadstillsynen • miljöskyddet (kommuner och RFV) • planläggningen (kommuner, land- skapet) • socialvården (kommuner och RFV) • hälso- och sjukvården (kommuner och RFV) • RFV / alkoholförvaltningen
Beredskap för störningssituationer	
Beredskapsplanering, beredskap, öv- ningar av störningssituationer, sam- ordning av planer	<ul style="list-style-type: none"> • räddningsmyndigheten • kommunens ledning (samarbetsom- rådets samtliga kommuner) • NTM-centralen • Försvarsmakten • RFV • THL • verksamhetsutövarna • hälso- och sjukvården • laboratorier • kommunikation
Utredning av misstänkt sanitär olägenhet	
Rökolägenhet, klagomål om buller, hälsoeffekter av vindkraft, radonsä- kert byggande	<ul style="list-style-type: none"> • miljöskyddet • byggnadstillsynen • RFV / alkoholförvaltningen • STUK • THL
Kommunens arbetsgrupp för utredning av epidemier	
Smittsamma sjukdomar, epidemier, beredskap	<ul style="list-style-type: none"> • kommunens läkare som ansvarar för smittsamma sjukdomar • kontaktpersonen för smittsamma sjukdomar • kommunens tjänsteveterinär • vattenförsörjningen
Arbetsgrupper för inomhusluft	
Uppföljning av sundheten av byggnader	<ul style="list-style-type: none"> • fastighetsägaren • byggnadstillsynen • lokalcentralen • skolhälsovården • arbetarskyddet • arbetshälsovården • företrädaren för lokalens användare • undervisningsväsendet
Gemensamma inspektioner	
Skolor och daghem	<ul style="list-style-type: none"> • fastighetsägaren • instansen som ansvarar för fastig- hetsunderhållet • byggnadstillsynen • lokalcentralen • skolhälsovården • arbetarskyddet • arbetshälsovården

	<ul style="list-style-type: none"> • företrädaren för lokalens användare • ansvariga personen för verksamheten • räddningsväsendet • hygienskötare
--	--

I tabell 3 beskrivs regionförvaltningens och centralförvaltningens samt forskningsinstitutionernas roll och sakkunskap i bedömningen, identifieringen och förebyggandet av sanitära olägenheter.

Tabell 3. Exempel på styrande och stödande samarbetsinstanser

Samarbetsinstans	
RFV	<p>Hälsoskydd: tillsyn, styrning, utvärdering, handräckning, avvikelse i hushållsvattnets kemiska kvalitetskrav och behörighet enligt 52 § i HsL</p> <p>Arbetarskydd: arbetsplatsernas sundhet och säkerhet</p> <p>Socialvård: enheter inom socialvården</p> <p>Alkoholförvaltning: ansökan om förlängd serveringstid och tillsyn över försäljning och servering av alkohol</p> <p>Miljö tillstånd: miljö tillstånd, vattentillstånd</p> <p>Hälso- och sjukvård: tillsyn över hälso- och sjukvården</p>
NTM	<p>Tillsyn över beredskapen i vattenförsörjningen och anmälningar av störningssituationer, uppgifter enligt lagen om vattentjänster, skyddsplaner för grundvattenområden, förvaltningsplaner för vattenförvaltningsområden</p> <p>Tillsyn över miljö tillstånd som beviljats av RFV, utredningar av miljökonsekvenser (YVA) och bedömningar av miljökonsekvenserna av myndigheters planer och program (SOVA)</p>
STUK	<p>Fungerar som myndighet för radon i inomhusluften på arbetsplatser och radon i hushållsvatten när referensvärdet överskrids samt i ärenden som gäller övervakning av solarier.</p> <p>Fungerar som sakkunnig och myndighet vid strålrisk, i frågor som gäller radioaktivitet i hushållsvatten och inomhusluft, analyserar och tolkar prover, hjälper till vid bedömning av exponering för radon, informerar och instruerar medborgare om radon i hushållsvatten och inomhusluft samt dess konsekvenser för hälsan.</p>
THL	<p>Sakkunnigämbetsverk i hälsoskydd, ger råd i störningssituationer som gäller hushållsvatten och vattnet vid badstränder i bl.a. analysering av prover, information samt förebyggande av sanitär olägenhet. Ansvarar för närmare utredning, typning och uppföljning av sjukdomsalstrare som isolerats av människor eller vatten och som orsakat epidemier samt bistår i att bedöma sanitär olägenhet. Producerar evidensbaserad kunskap som hänför sig till miljöhälsa och informerar även medborgare bland annat om små partiklars konsekvenser för hälsan. Stöder kommunerna i utredningen av livsmedels- och vattenburna epidemier.</p>

Tukes	Tillsyn över kemikalielagen och konsument säkerhetslagen, produkttillsyn över kemikalier och bland annat kosmetiska produkter, säkerheten av konsumenttjänster, ärenden som hänför sig till gruvlagen.
Valvira	Styr tillsynen över hälsoskyddslagen, utarbetar ett riksomfattande tillsynsprogram och anvisningar som stöder tillsynen, behörighet enligt 52 § i HsL.
Livsmedelsverket	Godkänner och övervakar laboratorier, styr bland annat livsmedelstillsynen, förvaltar VATI-systemet (ansvarar för systemets underhåll och utveckling)
Landskapsförbund	Planläggning, landskapsprogram

5 Utvärdering av tillsynsprogram perioden

Utvärderingen av tillsynsprogrammet är en väsentlig del av det kontinuerliga utvecklandet av programmet. I den utnyttjas de kommunala tillsynsplanerna och utvärderingarna av deras utfall samt den respons och de utvecklingsidéer som fås av tillsynsenheterna. Målet är att regionförvaltningsverken utvärderar tillsynsplanerna och genomförandet av dem en gång per tillsynsprogramperiod i samband med utvärderings- och styrningsbesöken eller på något annat lämpligt sätt. Utifrån rapporterna om utvärderings- och styrningsbesöken är det möjligt att granska styrningseffekten av det riksomfattande tillsynsprogrammet för hälsoskyddet och bedöma hur de mål som ställts har uppfyllts.

Valvira har tillsammans med regionförvaltningsverken utarbetat ett frågeformulär för utvärderings- och styrningsbesöken. Ifyllandet av formuläret ger även kunskap på riksnivå om hur tillsynen över hälsoskyddet har genomförts. Genom att använda frågeformuläret produceras kunskap också om de övriga uppgifterna utöver den planenliga tillsynen. I samband med besöken rekommenderas också en separat insamling av respons och observerade utvecklingsbehov som kan användas av tillsynsmyndigheten.

Vid utvärderingen av tillsynsprogrammet granskas hur väl det riksomfattande tillsynsprogrammet för hälsoskyddet styr den planenliga tillsynen över hälsoskyddet. Därtill utvärderas den planenliga tillsynens täckning samt huruvida insatsområdena i tillsynsprogrammet har ökat tillsynens slagkraft. Det är också viktigt att granska hur insatsområdena återspeglas och realiserar i tillsynen.

När tillsynsprogrammet utvärderas är det också av väsentlig betydelse att betrakta varför målen inte har uppnåtts eller vilka faktorer som främjat måluppfyllelsen. Samtidigt gäller det att vid utvärderingen fästa uppmärksamhet vid på vilket sätt måluppfyllelsen och tillsynseffekten kan förbättras under följande tillsynsprogramperiod.

Bilaga 1. Objekttyper inom den planenliga tillsynen, deras riskklass och kontrollfrekvens.

Objekttyper inom den planenliga tillsynen		Riskklass	Kontrollfrekvens /år
Verksamhetsklass:	Verksamhetstyp:		
Leverans av hushållsvatten	Vattendistributionsområde för anläggning som levererar hushållsvatten (1352/2015):		
	Vattendistributionsområde som ska rapporteras till EU, vattenleveransen minst 1000 m ³ per dag eller till minst 5000 personer	3	1
	Annat vattendistributionsområde, vattenleveransen 10–999 m ³ per dag eller till 50–4999 personer	3	1 (0,5*)
	Vattendistributionsområde för anläggning som levererar hushållsvatten (401/2001):		
	Litet vattendistributionsområde, vattenleveransen <10 m ³ /dygn eller till färre än 50 personer	2	0,5 (0,3*)
Leverans av vatten till en anläggning som levererar hushållsvatten	Partivattenverk (verksamhetsutövare som levererar vatten till en anläggning som levererar hushållsvatten)	3	1
Möten, offentliga nöjes och möteslokaler	Objekt som används av barn och unga: Klubblokaler, ungdomslokaler och lägercenter, eftermiddagsklubbar för barn och inomhuslekparker	2 - 1	0,25
Undervisning, skolor och läroanstalter	Förskoleundervisning, grundskola, gymnasium, yrkesläroanstalt, övriga skolor och läroinrättningar, högskola och annan vuxenutbildning	2	0,3
Inkvartering, Inkvarteringslokaler	Hotell, resandehem, gårdsturism, internat, kaserner osv.	2 - 1	0,2
Lokaler och inrättningar som utför skönhetsvård och hudbehandling	Kosmetologiska lokaler, tatuering och piercing, annan hudbehandling eller hudvård	2 - 1	0,25
	Solarium	2	0,2

* om endast distribution

Objekttyper inom den planerliga tillsynen		Riskklass	Kontrollfrekvens/år
Verksamhetsklass:	Verksamhetstyp:		
Tjänster inom socialvården	Barndaghem och motsvarande	2	0,3
	Barnhem / barnskyddsenheter och motsvarande		
	Ålderdomshem och motsvarande		
	Övriga enheter inom det sociala området		
Idrott och rekreation	Allmänna badstränder (EU-badstränder), ett stort antal badande per dag	2	1
	Små allmänna badstränder	2	1
	Allmänna bassänger: simhall, badinrättning, friluftsbad, vattenpark eller annan allmän bassäng	3	1
	Allmänna bastur	2	0,5
	Allmän motionslokal: idrottshall, gym eller annan allmän motionslokal	1	0,2

Riskklasser:

Klass 3 omfattar de objekt där det är sannolikt att verksamheten kan medföra sanitär olägenhet, till exempel för att antalet exponerade är stort, verksamheten är känslig för störningar, effekterna på hälsan är betydliga eller exponeringstiden är lång (hög risk).

Klass 2 omfattar de objekt där det är möjligt att verksamheten kan medföra sanitär olägenhet, men där effekterna på hälsan inte är betydande (medelhög risk)

Klass 1 omfattar de objekt där det är sannolikt att verksamheten inte medför sanitär olägenhet (låg risk).

Kontrollfrekvens

2	två gånger per år
1	en gång per år
0,5	vertannat år
0,3	en gång vart tredje år
0,25	en gång vart fjärde år
0,2	en gång vart femte år

Valvira

Tillstånds- och tillsynsverket
för social- och hälsovården

PB 210

00281 Helsingfors

Mannerheimvägen 103b, 00280 Helsingfors

Koskenranta 3, 96100 Rovaniemi

Telefon 0295 209 111

Fax 0295 209 700

E-post: kirjaamo(at)valvira.fi

www.valvira.fi